

Fra Grundtvigliteraturen

Grundtvig i dag - og for 150 år siden

Af William Michelsen

Vartovbogen 1995, red. af Anna Bojsen-Møller, Jørgen Kristensen og E. Jakob Petersen. Kirkeligt Samfunds Forlag, København. 90 kr.

Udadtil ser Vartovbogen ganske ud som før. Dog er billedet på forsiden af *Niels Larsen Stevns*: »Fodvasken« en meget utraditionel skildring af nadverscenen. Indadtil er bogen i højeste grad præget af de forandringer, som tiden medfører. Det er glædeligt, at den opbyggelige karakter er vendt tilbage med *Niels Henrik Gregersens* betragtninger om at holde pinse. Uden Grundtvigs pinsesalmer er det svært for de fleste. Hvad er Helligånden? og hvordan forlige sig med tanken om den treenige Gud? Helligånden er den nærværende Gud i den verden, vi lever i nu. Faderen har skabt denne verden før alle tider. Sønnen er Jesus Kristus, der levede på denne jord for snart 2000 år siden. Men Helligånden kan vi ikke sådan få på afstand og forstå objektivt, fordi han lever i denne verden og taler direkte til os i dag. »Helligånden er Guds hænder, der fuldender værket og når helt ned i det enkelte støvgran,« siger Niels Henrik Gregersen. Det er naturligvis billedtale. Men det kan ikke være andet, når vi taler om Gud - også når det er en teolog, der taler. Sådan skal det være.

Grethe Rostbøll er ikke teolog. Men hun siger det samme i sin korte artikel om »Kunsten og Kirken«:

»Billeddannelsen i det religiøse rum er under alle omstændigheder en del af et symbolsprog. Vi taler i lignelser og former i symboler, hvad vi tror på.«

Det er et godt forsvar for moderne kunst i kirkerne. Ældre kunst i kirkerne ser vi på »med historiske øjne«, siger hun. »Det er tidligere tiders gudsopfattelse, der afbildes.«

I øvrigt handler Vartovbogen 1995 mest om den form for grundtvigianisme, vi møder i folkehøjskolen fra 1844 til 1994. Det gælder også den indledende artikel af *Ulrik Dybdal*, som er en protest mod den påstand, at dansk identitet er en konstruktion fra 1800-tallet, specielt i bogen »Dansk identitet«, redigeret af historikeren Uffe Østergaard, udkommet i Århus 1992.

Dybdal ser denne påstand som udtryk for en nedbrydningsbølge, der går under navnet »dekonstruktionisme«:

»Kan danskerens nationalitet afsløres som en myte, konstrueret af forrige århundredes nationalliberale romantikere, kan vejen måske banes for en gradvis »europæisering« af identiteten. Resultatet skulle vel blive noget i

retning af en *europæisk identitet*, en *moderne* identitet, der mærkværdigvis ikke betragtes som konstruktion.«

Ulrik Dybdal gør den indrømmelse, at nationalfølelse kan konstrueres, men benægter, at det samme gælder identitet:

»Den folkelige identitet er naturligvis forud til stede i den enkelte. Den er dannet gennem et utal af generationer. Det der skete i forrige århundrede var, at *bevidstheden* om denne identitet vakttes.«

Det bedste eksempel, han anfører på, at den på forhånd var til stede i dansk litteratur er den af Grundtvig elskede Dannevirke-vise af Laurids Kok fra midten af 1600-tallet. Nationalbevidstheden i forrige århundrede var en bevægelse, som Grundtvig sluttede sig til, ikke en konstruktion af ham. Først til allersidst kommer Ulrik Dybdal med et direkte Grundtvig-citat fra 1848:

»...ethvert Folk, der skal blive til noget i Verden maa have Mod til at ligne sig selv og lade haant om at efterabe Andre. Kunde derfor den Syge, vi Danske længe har havt, at glemme hvad man hedder og komme fremmed til sig selv, kunde den Sygdom ikke helbredes, da var det forbi med Danmark og det Danske Folk.«

Bogen indeholder to artikler, der viser den himmelvide forskel mellem Grundtvigs folkelige tanker og nutidens kulturbevidsthed, to andre artikler, der beskriver nogle af de første af folkehøjskolens mænd, Frederik Helveg og F.E. Bojsen, og to artikler, der viser, hvordan Grundtvigs tanker kan praktiseres i nutidens Danmark, den ene om forskningscenteret for folkelig livsoplysning, som har fået navnet Normesalen, den anden »Om grundtvigske skoletankers anvendelighed på dagkurser under byforhold«. - Man er tilbøjelig til at spørge: kan det overhovedet lade sig gøre? - Svaret er *ja*, og artikelen viser *hvordan*. Det er den mest opmuntrende artikel i hele bogen. Den er skrevet af daghøjskoleleder *Asbjørn Lyby* fra Herning.

Men det skarpeste og mest centrale indlæg i debatten om folkehøjskolen i dag er i denne bog skrevet af forstanderen for Testrup Højskole ved Århus, *Jørgen Carlsen*: »Højskolen ved en korsvej«. Den opfordrer stærkt til en principiel drøftelse af den grundtvigske folkehøjskoles situation i dag.

Da Grundtvig i 1830'erne udkastede tanken om en folkelig højskole, var hans hensigt den at gøre det muligt for hele folket - ikke blot de universitetsuddannede, præster, embedsmænd, godsejere og adelige - at deltage i de nyoprettede provinsialstænderforsamlings forhandlinger, m.a.o. at sætte folkets flertal, bønderne, i stand til at deltage i politik. Han forestillede sig dette sådan, at Sorø Akademi, der oprindeligt var et »ridderligt akademi«, men nu et lille universitet, skulle omdannes til et virkeligt sidestykke til Københavns universitet, men »folkeligt«, dvs. beregnet for hele folket, ikke blot dem, der havde gennemgået de såkaldt »lærde skoler«, som man plejede at kalde latinskolerne. Den sidste enevældige konge, Christian VIII, støttede tanken og udfærdigede en anordning derom efter at have fået Grundtvigs udkast dertil, men døde, inden den var trådt i kraft, og den første kultusminister efter Frederik VII's tronbestigelse, Madvig, nægtede (som svar på en forespørgsel fra

Grundtvig i rigsdagen i 1848) at lade den træde i kraft. Sorø Akademi blev i stedet omdannet til en almindelig gymnasieskole. Grundtvigs tanke blev i stedet virkeliggjort på de folkehøjskoler, der først i Sønderjylland, i Rødding, siden over hele landet, blev oprettet med Grundtvigs tanker som forbillede. Efter at Danmarks grænse var flyttet nordpå i 1864, flyttede Rødding Højskole til Askov, men den oprindelige højskole blev genoprettet i Rødding efter genforeningen i 1920. - Som politiker fra 1848 til 1866 støttede Grundtvig partiet bondevennerne. Han meldte sig dog aldrig ind i noget parti, men havde faktisk partiet Venstres formand til middag i sit hjem dagen før han døde. Han sikrede sig imidlertid, at man i partiet Venstre ikke praktiserede nogen partidisciplin ved afstemningerne på rigsdagen, hvor Grundtvig først var medlem af folketinget, siden af landstinget. - Det var ham en sorg, at hans oprindelige tanke om virkeliggørelsen af den folkelige højskole ikke var blevet virkeliggjort, men han billigede i høj grad den måde, hvorpå man i stedet havde virkeliggjort den. Da den oprindeligt i første række havde været bestemt for bondestanden, undervistes der på de første højskoler i praktiske fag for unge bønderkarle og -piger, og disse fag virkede dengang i høj grad tiltrækkende på tilslutningen til højskolerne. Samfundet har ændret sig meget siden, og højskolerne har fulgt med denne udvikling. Der er bl.a. oprettet arbejderhøjskoler, der også har haft Grundtvigs højskoletanke som forbillede. - Efter 2. verdenskrig oprettede Hal Koch Krogerup Højskole, der hovedsagelig var bestemt for unge studenter, som havde trang til at deltage i en helt anden form for skole end den, de i syv år havde været indelukket i (som Grundtvig i tre år på Aarhus Katedralskole). Den fik derfor sit skoleår indrettet efter gymnasieskolens, mens de oprindelige folkehøjskoler havde en vinterskole for karle og en sommerskole for piger - indrettet efter de perioder, hvor de unge bedst kunne undværes på landet. At oprette en grundtvigsk højskole i København eller i andre byer er jo faktisk forsøgt, og Borups Højskole i København er beviset på, at det kan lykkes. Men det har sin store betydning, at eleverne bor hele døgnet på skolen og derved lever sig ind i et nyt liv, som får mening på en ny måde. En grundtvigsk højskole skal nemlig være *en skole for livet*.

De grundtvigske folkehøjskoler fik faktisk den betydning, Grundtvig fra først af havde tiltænkt dem: at sætte folkets flertal i stand til at deltage i politik. Den virkning, som skulle følge deraf, at regeringen skulle udgå af folketingets flertal (parlamentarismen), blev dog først virkeliggjort næsten 30 år efter Grundtvigs død, som faldt sammen med den måned, i hvilken Det forenede Venstre fik flertal i folketinget.

Alt dette er nu historie i Danmark, men langt fra uden for Danmark. Den oprindelige hensigt med Grundtvigs højskoletanke har derfor i dag størst betydning uden for Danmark og må under ingen omstændigheder glemmes.

Hver gang man taler om vigtigheden af demokratiet i et hvilket som helst land, især i Mellem- og Østeuropa, i Afrika eller Asien, er man tilbøjelig til at glemme, at *forudsætningen* for at et folk kan vælge de rette personer til at styre landet, og for at de selv kan tænke fornuftigt om folkets og landets bedste, forestille sig en lykkelig fremtid for sig selv og sine medmennesker, er »en folkelig Højskole«. Hvor folkets flertal ikke har nogen muligheder for at tænke, føle og forestille sig noget sådant - hvordan skal dette flertal kunne vælge de rette mænd og kvinder til at styre land og folk? - Sådan tænkte Grundtvig i sin ungdom, da han kun havde den store franske revolution fra 1789 til Napoleons kejserkroning i 1804 som historisk forbillede. Efter

julirevolutionen i 1831 og Frederik VI's indførelse af de rådgivende provinsialstænder i Danmark så han klart, at *det lod sig gøre* at sætte folket i stand til at gennemføre et demokrati, der ikke endte i blodige sammenstød og diktatur. Og dette syn *blev* virkelighed, selv om det først skete 30 år efter hans død.

Men hvor er vejen frem for folkehøjskolen i Danmark i dag? - Skal den blot holde fast ved dette syn, som allerede er virkeliggjort? »Er til målet man nået, sætter straks man et nyt,« sagde Hostrup i en sang, der underligt nok er forsvundet ud af Højskolesangbogen (Man må rejse til fods...). Hvor er det nye mål? - Hvad er den egentlige hensigt med »Skolen for Livet«? - Det drejer sig ikke om store visioner, men om de nærmeste krav, de konkrete ting for en ung mand eller pige i dag. - Det er jo gymnasieskolen, der har sejret ligesom i Sorø. Man behøver jo et studentereksamensbevis for flere og flere uddannelser. Og uden uddannelse får man intet arbejde.

Gymnasieskolens hensigt er den at give sine elever *forudsætningerne* for en *videnskabelig* uddannelse på et universitet eller en anden videnskabelig institution. Folkehøjskolens hensigt er den at give sine elever *forudsætningerne* for en hvilken som helst *ikke-videnskabelig* uddannelse. Derfor er den i dag som i 1830'erne »Skolen for Livet«. Hvad gjorde Grundtvig med sine egne børn? Han satte dem i håndværkerlære! Da han ønskede at få tilladelse til at indrette sit eget lille gymnasium sådan, at de kunne starte med græsk i stedet for latin og begynde med Johannes-evangeliet, ville Københavns Universitet ikke give ham den ønskede tilladelse. - Hvordan det er gået til, at hans to sønner, Johan og Svend, alligevel opnåede forudsætningerne for at blive historikere og for Svend at fortsætte sin fars folkevisestudier og skabe den første videnskabelige folkevisseudgave i verden, ved jeg ikke, men de blev jo voksne og fulgte hver sin vej. Det samme gjorde hans datter Meta, som giftede sig og flyttede hjemmefra til stor sorg for sin far. Hans efterkommere er mangfoldige, ligesom hans folkehøjskoler. De har også fulgt hver sin vej.

»Højskolen ved en korsvej« er Jørgen Carlsens svar på, hvilken vej *han* har besluttet at følge, stillet over for undervisningsminister Ole Vig Jensens lov om en »Fri Ungdomsuddannelse«, som Carlsen forkorter FUU. Han skriver:

»Den ny lov om FUU giver højskolerne mulighed for at være såkaldt »uddannelsesansvarlige« over for eleverne. Det ønsker vi ikke at være i Testrup og mange andre steder. Vi vil ikke medvirke til den beklagelige klientgørelse af mennesker, der finder sted mange andre steder i dette samfund - heller ikke selv om de erklærede hensigter synes at være de allerbedste. (Det er de jo i parentes bemærket altid). Det skyldes ikke, at vi ikke vil være ansvarlige som højskole. Det skyldes derimod, at vi vil stille hver enkelt elev ansigt til ansigt med det liv, som kun vedkommende selv kan leve og tage et ansvar for. Gør man højskolen til en del af »uddannelsessystemet« - et sted, hvor man kan meritere sig og få et »uddannelsesbevis«, har man begivet sig ind på en meget farlig kurs, hvor man er godt på vej til at sælge ud af højskolens særpræg og originalitet.«

Højskolens særpræg og originalitet består ikke blot i at være en skole, hvor man bor og lærer en anden skole og et andet liv at kende end det, man lærte at kende i folkeskolen og gymnasieskolen. Folkehøjskolen skal kun give *forudsætningerne* for en ordentlig uddannelse i et hvilket som helst *ikke-videnskabeligt* fag i det virkelige liv, som samfundet er nu. Og det kan den godt være bekendt at give sine elever et papir på. *Det er intet uddannelsesbevis. Men det bør kunne være et adgangskort i mangel af andre papirer.* Den principielle afstandtagen fra ethvert papir betyder efter min mening, at folkehøjskolen vægrer sig ved at tage det nødvendige skridt, tiden kræver, hvis de unge ønsker det.

Vartovbogen viser sig altså i denne årgang ikke blot som opbyggelig, men også som debatforum for grundtvigianismen, men især som vidnesbyrd om, hvor nødvendige Grundtvigs tanker er i dag for hele vor kultur. Højskolelærer *Ane Kjestine Petersen* demonstrerer i sin artikel om filmserien »Dekalog« (Grundtvig-Kieslowski og højskolen), hvor frysende ensomt det moderne menneske er blevet i et gennem-rationaliseret samfund. - Det virker også urimeligt, at vor nuværende forskningsminister i indledningen til en redegørelse til Folketinget har kunnet skrive:

»Hvis Grundtvig havde levet i dag, ville han formentlig have været tilsluttet det verdensomspændende Internet!« (*Fra vision til handling. Info-samfundet år 2000.* Forskningsministeriet 1995, s. 5).

Selv om dette citat jo vidner om den vægt, ministeren lægger på Grundtvigs navn, røber det tillige mangel på viden om, hvilken menneskeopfattelse, hvilke skoletanker og hvilket kulturprogram Grundtvig kæmpede for. Docent *Peter Øhrstrøm* nøjes i sin artikel »Grundtvig og internettet« ikke med et klart Grundtvig-citat, som udtrykker den kerne, der savnes i internettet. Den grundige artikel ser ikke blot negative sider ved forholdet mellem Grundtvig og internettet. Øhrstrøms eget standpunkt fremgår af følgende ord:

»Med den grundtvigske tankegang som baggrund er det væsentligt at fremhæve, at folkeoplysningen ikke bare bør opfatte internettet som fænomen. Der skal også satses på at fremme den etiske bevidsthed og forståelsen for det direkte møde mellem mennesker i forhold til den elektroniske kommunikation.«

Udgangspunktet er for Øhrstrøm følgende Grundtvig-citat:

»Livet og Kraften i Enkeltmandens Tro og Tanke-Gang bliver først kiendelige paa Vexel-Virkningen mellem ham og hans Med-Mennesker.«

Det er den vekselvirkning, der savnes i internettet.